

cum enim dies illa divino cultui fuerit a principio dicata, verisimile est, hunc maxime cultum fuisse semper in Ecclesia præceptum; quidquid vero sit de antiquitate præcepti, certum tamen est, nunc præcipue his diebus obligare.

2. Secunda conclusio. — Quæsito satisfit. — Dies festi peculiares tribus modis possunt introduci. — Tertio. — Votum in ratione voti ad successores proprie non transit. — Dico secundo, hoc præceptum non tantum obligare ad Missam audiendam in diebus Dominicis, sed etiam omnibus diebus festis; nam licet in dict. cap. Missas, solum diei Dominicæ fiat mentio, tamen ex consuetudine et communi consensu Ecclesiæ constat, idem esse de cæteris diebus festis intelligendum; quod etiam aperte colligitur ex cap. Si quis, eadem dist., quod sumptum est ex eodem Concil. Agath., cap. 21. Item ex cap. Et hoc, cap. Omnes fideles, et cap. Qui die, eadem dist. Unde in cap. 2 de Parochiis dicitur, ut *Dominicis, et festis diebus presbyteri, antequam Missas celebrent, inquirant, an ex aliena parochia aliquis ibi adsit*, etc. Denique ratio est eadem, quia etiam dies festi ad divinum cultum deputati sunt; nullus autem alias cultus proprio affirmativo præcepto mandatur fidelibus omnibus in Ecclesia, præter hunc cultum audiendi Missam; reliqua enim festorum observatio magis est negativa, scilicet, vacandi ab omni opere servili. Quotiescumque ergo in Ecclesia dies aliquis tanquam festivus a fidelibus omnibus observari præcipitur, hoc ipso intelligitur tempus illud determinari, ut in eo obliget Missæ præceptum. Nam hæc est præcipua pars sanctificationis cuiuscumque diei festi in lege gratiæ, et ideo præceptum hoc sub hac generali ratione fidelibus proponitur in omnibus Catechismis Christianæ fidei. Sed inquire potest, quinam sint hi dies festi, in quibus obligat hoc præceptum. Respondetur, quosdam esse jure communi institutos et præceptos, alios vero antiquissima et universali Ecclesiæ consuetudine, alios privata lege alicujus Episcopatus, civitatis, aut oppidi. In primo ordine sunt in primis quedam Domini festivitates, ut Nativitatis, Circumcisionis, Epiphaniæ, Resurrectionis, Ascensionis, et Pentecostes, de quibus fit mentio in cap. ult. de Feriis; et postea additum est festum Corporis Christi ab Urbano IV et Clem. V, in Clement. unica, de Reliquiis et veneratione Sanctorum; et festum Inventionis S. Crucis,

ab Eusebio, epist. 3, in cap. Crucis, de Cons., dist. 3. Festum autem Transfigurationis, licet ab universa Ecclesia celebretur, et sit valde antiquum, ut constat ex concionibus Leonis, Cyrilli, et aliorum apud Surium, non tamen universalis lege Ecclesiastica observari præceptum est; unde non est ex his festis, in quibus jure communi obligat hoc præceptum. Rursus in eodem ordine sunt quedam festivitates Beatae Virginis, quæ in dict. cap. ult. de Feriis, specialiter non declarantur; sed generatim dicitur, festivitatum omnium Virginis Gloriosæ; tamen in cap. 4 de Cons., dist. 3, numerantur Purificatio, Assumptio et Nativitas Sanctæ Mariæ. Et postea additum est festum Conceptionis, in Extravag. communibus, de Reliquiis et venerat. Sanctorum, quamvis ibi non præcipiatur expresse, festum illud observare, aut Missam in eo audire, sed indulgentiarum concessione invitatur fideles ad id faciendum; jam vero consuetudine hæc etiam festivitas recepta est. Rursus ad hunc ordinem pertinent festivitates quorumdam Sanctorum, ut Joannis Baptistæ, duodecim Apostolorum, B. Laurentii, Dedicationis S. Michaelis, et festivitas Sanctorum omnium, S. Stephani, et Sanctorum Innocentium; quæ numerantur, dict. cap. ult. de Feriis, et dict. cap. 4 de Cons., dist. 3, de quibus omnibus videri possunt citati auctores, et latissime Covar., lib. 4 Variar., cap. 19. Est autem advertendum, in illis decretis, preter hæc numerari alios dies, qui non sunt in usu, nimirum, festum S. Sylvestri, quod licet Romæ observetur, non tamen in universa Ecclesia. Item festum S. Martini, quod etiam non servatur. Item tota hebdomada Paschæ, cum tamen sola feria secunda et tertia, ex præcepto serventur, sicut etiam in festo Pentecostes. Item omnes dies hebdomadæ sanctæ, qui etiam non servantur sub obligatione audiendi Missam, et vacandi ab operibus servilibus. Igitur vel consuetudine hujusmodi festivitates revocate sunt, vel certe ibi non numerantur tantum festivitates, quæ sub præcepto observantur, sed etiam illæ, in quibus Ecclesia singulare aliquod officium vel mysterium aliquod representat, aut Deum specialiter deprecatur; unde etiam ibi numerantur tres dies Rogationum post Ascensionem, quibus tamen non est obligatio audiendi Missam. Quapropter multum pendet hæc res ex universalis consuetudine. Nam aliqua etiam ex illis pertinere potuerunt ad speciales leges aut usus,

Ecclesiæ Romanæ, aut Lugdunensis; sicut etiam in Concil. Mogunt., c. 36, ubi eadem fere festivitates numerantur, additur festum S. Remigii, et aliorum. Potest ergo consuetudo aliquam hujusmodi legem abrogare; quamvis hæc admittenda non sit in præceptis quibusdam festivitatibus, ut notavit Angel., verb. Feriae, num. 3. In secundo ordine est imprimis festum S. Trinitatis, de quo in cap. 2 de Feriis, dicitur, quamvis in aliquibus Ecclesiæ celebretur, in Ecclesia tamen Romana eam consuetudinem non servari; at vero jam est receptum ejusdem Romanæ Ecclesiæ usu. Item hoc pertinet festum Incarnationis, de quo nihil invenio jure expressum; imo, quantum colligi potest ex Concil. Tolet. X, cap. 4, antiquitus non celebrabatur, quod in Quadragesima, et circa Paschale tempus frequentius incidat. Postea vero jam est communi consuetudine receptum. Aliqui etiam putant ad hunc ordinem pertinere festum Transfigurationis; sed consuetudo observandi illud non est ita universalis; neque etiam festum Visitationis Beatæ Virginis, aut S. Sebastiani, aut Barnabæ; in his ergo et similibus peculiares consuetudines observandæ ac retinendæ sunt; de duobus autem Evangelistis Marco, et Luca, etiam nihil invenio in jure expressum; nam, licet in cap. unico de Reliq. et venerat. Sanctorum, in 6, Evangelistarum festivitas speciali solemnitate agi præcipiatur, tamen ibi nihil de diei festi observatione dicitur; et eodem modo fit sermo de celebratione Doctorum Ecclesiæ; tamen communi fere consuetudine etiam festa Evangelistarum servantur, sicut et festum Sanctæ Mariæ Magdalæ, etc. In tertio ordine sunt dies alii festivi, qui non sunt universales, sed peculiares aliquorum locorum; de quibus solum dicere possumus, tribus modis posse has festivitates introduci. Primo, antiqua et recepta consuetudine, quæ vim habet legis, quando sub ea ratione introducta et acceptata invenitur, Angel., verb. Feriae, num. 7, et alii. Secundo, præcepto Episcopi; habet enim Episcopus hanc potestatem in sua diocesi, ut constat ex cap. de Cons., dist. 3, et cap. ult. de Feriis, ubi non soli Episcopo, sed cum clero, et populo, id est, cum eorum consilio, vel consensu hæc potestas tribuitur; jam vero usus obtinuit, ut in his rebus populi judicium vel consensus non expectetur; satis ergo erit, ut Episcopus cum consilio Capituli id decernat, et ita vindicetur intelligendi Angel., Rossel., et alii Summistæ, verb. Feriae, qui etiam populi suffragium seu consensum requirunt, cum Innocent. et aliis, in cap. Licet, de Feriis, Gloss. et aliis, in cap. 4 de Reliq. et venerat. Sanctorum, in 6. Nam revera non esset conveniens juxta morem, quem nunc Ecclesia servat, hoc modo populi consensum postulare. Quanquam observare debent Episcopi, ut, populis contradictibus, festivitates non multiplicent, sed saltem tacite et virtute, consensum populi expectent, ut prædictis juribus cavetur. Atque hinc fit, majori ratione posse has festivitates introduci per decretum Synodi provincialis, prout in Concil. Tolet. X, legimus de festo Expectationis, quod in Hispania celebramus, multoque magis poterit hoc fieri, in quacunque provincia ex concessione seu decreto Summi Pontificis, ut per se notum est. Ex lege autem civili principis secularis non potest propriæ obligatio introduci, ut notat Sylvest., verb. Dominica, num. 2, quia est de re et actione spirituali; quamvis autem interdum in historiis legamus, Imperatores instituisse aliqua festa Sanctorum, ut patet ex Niceph., lib. 17, cap. 28, et insinuatur in tit. Cod. de Feriis, tamen ad illos non propriæ spectat festorum institutio, ut ad religiosum cultum ordinatur; sed interdum præcipiunt vacacionem ab operibus servilibus, vel in proprium honorem, seu lætitiam, ut in memoriam natalis sui, vel quid simile, vel interdum etiam in honorem Dei, et Sanctorum, non quidem primo instituendo talia festa, sed jam ab Ecclesia instituta corroborando. Tertio solet hæc obligatio introduci voto populi. De qua re, 2. 2, quæst. 88, in materia de voto disputatur; nunc breviter dicitur, votum propriæ in ratione voti, etiam si juratum sit, non posse propriæ ad successores transire. Est enim actio personalis. Unde neque hæc obligatio transit in vi voti propriæ sumpti; sed, vel in ratione legis a populo cum consensu Episcopi latæ; ut enim hæc vota valida sint et durabilia, approbationem Episcopi requirunt, vel certe in ratione cuiusdam pacti, cuius obligatio transit ad successores, ut latius citato loco. Est autem in his festivitatibus observandum, cum universales non sint, non transcendere terminos loci aut temporis, pro quibus præscribuntur, juxta rationem consuetudinis aut legis. Itaque interdum in civitate tantum servantur, et non in oppidi; interdum in uno oppido, et non in reliquis; aliquando in una tantum parochia,

et non in tota civitate; et tunc obligantur parochiani illius parochiae, et non alii. Item interdum totus dies integer, interdum vero solum usque ad meridiem servari præcipitur; et tunc si præceptum proprie est sub ratione divini cultus, et cum obligatione vacandi eo matutino tempore ab opere servili, consequenter etiam obligat ad Missam audiendam, quia dies ille, quoad illud tempus, est vere festivus, et divino cultui dicatus; et, ut dixi, hic cultus potissimum in hoc actu consistit; ideo specialiter illud matutinum tempus præcipitur, quia in illo huic divino sacrificio vacari potest.

3. *Nonnullæ breves dubitationes.* — *Prima.* — *Solutio prima.* — *Turrecr.* — Sed hinc oriuntur nonnullæ dubitationes. Prima est de diebus specialiter dicatis cultui divino, saltem quoad tempus matutinum, ut dies Rogationum, et feria quinta et sexta hebdomadæ sanctæ, et nonnullæ vigiliæ celebriores, ut Natalis Domini, Paschæ et Pentecostes, an in eis obligantur fideles ad audiendum Missam. Respondetur non obligari; nam in primis de vigiliis nullum est speciale præceptum, magis quam de aliis diebus jejuniorum, Quadragesimæ, vel Quatuor Temporum, in quibus certum est, nullam esse talem obligationem; quamvis quidam Canonistæ dubitaverint, quia in c. Solent, de Consecr., dist. 4, dicitur, in diebus jejunii non esse comedendum ante vespertinum officium, et subditur: *Concurrentum est enim ad Missas; et auditis Missarum solemnibus et vespertinis officiis, et elargitis eleemosynis, ad cibum accedendum est.* Sed caput illud consuetudine abrogatum est, ut cum Sylvest. et aliis notat Navarr., cap. 21, num. 2. Quod est verum, quantum ad horam prandii in diebus jejunii, nam quantum ad Missæ auditionem non fuit necessaria abrogatio, quia ibi non præcipitur magis, quam audire vespertinum officium, vel elargiri eleemosynas; sed solum dicitur id, quod facere oportet in diebus jejunii ante prandium, vel certe declaratur, esse intentionem Ecclesiæ, ut in diebus jejunii sit ante prandium sufficiens tempus ad illa omnia, vel similia opera religionis ac pietatis, ut in eis possint fideles, si velint, occupari. De diebus autem Rogationum, licet antiqua jura, ut dixi, eos servari præceperint, ut apertius constat ex cap. Rogationes, de Consecrat., dist. 3, tamen, ut Turrecr. ibi notat, et experientia satis constat, contraria consuetudine abrogatum est jus illud, quæ consuetudo

a pastoribus Ecclesiæ approbata est. Idemque dicendum est de feris hebdomadæ sanctæ. Neque oportet, feriam sextam excipere a cæteris diebus, ut quidam existimant; nam sane consuetudo eadem fere est; neque populus ex præcepto obligatur a pastoribus Ecclesiæ, ut officio illius diei assistat; imo, cum illud officium in rigore non sit Missa, minor ratio est obligandi ad officium illius diei, ut in superioribus tactum est. Est autem optimum consilium, illis diebus, præsertim feria quinta et sexta, atque etiam Sabbatho, matutinis temporibus ab operibus servilibus vacare, saltem in publico, et Missæ seu divino officio assistere.

4. *Secundæ dubitationis solutio.* — Secunda dubitatio est de quibusdam diebus, qui non sunt festivi toti populo, sed hominibus talis conditionis vel officii, ut, v. gr., scholasticis, quibus peculiares dies festivi sunt. Respondetur, juxta communem consuetudinem hos dies non censeri proprie festivos; quod in primis est certum de diebus, quibus vacatur a laboribus, solum propter requiem corporalem, ut in academis fieri solet uno die hebdomadæ, et aliquibus ante, vel post Pascha, vel in æstate, quia constat, eos dies non esse dicatos ad divinum cultum. Major difficultas est de aliis, in quibus vacatur a lectionibus, vel alio simili labore in honorem aliorum Sanctorum, ut Doctorum Ecclesiæ, v. gr., etc. Et in his, quibusdam visum est, teneri scholasticos ad audiendum Missam, quod quidem securum est et optimum consilium, tamen in rigore non censeo esse præceptum, quia non est præcepta illis diebus, etiam his personis, cessatio ab opere servili, sed tantum est concessa indulgentia vacandi a lectionibus, vel alio simili munere; signum ergo est, illos dies non esse simpliciter festivos; quamvis forte ea licentia concedatur in honorem Sancti alicujus, ut liberius possint vacare divinis rebus, si velint. Item consuetudo hoc satis declarat, et communiter omnes ita intelligunt, tantum ex consilio, Missam esse audiendum illis diebus.

5. *Tertium dubium.* — *Observandum.* — Tertium dubium est, an elapo die præscripto ad audiendum Missam, si non fuit tunc audita, maneat obligatio ad audiendum alia die. Respondetur, non manere, quia præceptum affirmativum tantum obligat pro tempore, eidem designato. Unde si tunc non est implementum, debet culpa poenitentia deleri. Nulla tamen alia obligatio manet, sicut etiam con-

stat de diebus jejunii et similibus. Quo fit, non excusari a peccato mortali eum, qui sine justa causa die Dominico Missam omittit, animo supplendi defectum die lunæ, vel etiam si præveniat audiendo illam die Sabbathi; quia illud est proprium onus illius diei, ut in simili docent Navarr., in cap. Quando, notab. 3, num. 48; Medina, C. de Orat., q. de Horis canon. reiterandis. Et eadem ratione (ut utraque ex parte servetur aequalitas) qui in die festo sacramenta ex causa omisit, non tenetur die sequente illud audire; neque etiam tenetur anteriori die prævenire, etiam si futurum impedimentum prævideat, quia præceptum tantum obligat ad præscriptum tempus. Dices: ergo etiam si intra idem festum prævideat, se non posse audire sacram ab hora nona, non tenetur prævenire et audire hora septima vel octava. Respondetur, negando consequentiam, quia quoad horam, in qua sacram est audiendum, non est tempus omnino limitatum hac lege, sed tantum præceptum est, ut ea die sacram audiatur, quamcumque hora, moraliter loquendo, id fieri possit. Unde, si usque ad meridiem, v. gr., differri potest, ideo est, quia eo tempore solet Missa dici, et potest audiri; unde, si tardius possit, etiam auditio Missæ amplius differri posset; tamen, si Missa non sit dicenda, nisi in principio diei, obligat præceptum ad audiendum tunc illam, quia obligat simpliciter ut eo die impleatur.

SECTIO VI.

Quibus modis excusari aliquis possit ab audienda Missa in die, quo præcepta est.

1. *Conclusio.* — Certum est apud omnes auctores, et ex praxi ipsa satis constat, posse fideles variis modis excusari, ut absque peccato Missam omittant eo die, quo præceptum est, Missam audire; nam hoc præceptum solum est de jure positivo Ecclesiastico, et de re sancta quidem et honesta, non tamen simpliciter ad salutem necessaria, et ideo non obligat cum tanto rigore, quin interveniente rationabili causa, possit etiam legitima excusatio intercedere, ut notarunt Summistæ omnes, verb. Missa et verb. Feria; Anton., 2 part., tit. 9, cap. 10, § 2; Cajet., 2. 2, quæst. 122, art. 4; Soto hic, dist. 13, quæst. 2, art. 1, et latius, lib. 2 de Justit., quæst. 4, art. 4; Navarr., in Summ., cap. 21. Numerantur autem ab his auctoribus variis casus, in quibus potest homo legitimate excusari ab

observatione hujus præcepti; quos omnes sigillatim persequi infinitum quid esset, et præter ordinem scientie; nam ex circumstantiis per accidens occurrentibus variari possunt, qui necessario prudentis arbitrio relinquendi sunt, suppositis nonnullis generalibus principiis, quæ attingemus, pauca quædam capitula numerando.

2. *Prima excusatio.* — *Advertendum.* — Prima igitur excusatio sit, spiritualis (ut sic dicam) impotentialis seu impedimentum, ut si quis sit excommunicatus, vel interdictus speciali aut generali interdicto; nam huic prohibitum est ab Ecclesia divinis officiis interesse, etiam diebus festis, unde necesse est, ut alia obligatio cesset. Quod quidem verum est, etiam si fortasse aliquis sua culpa talem censuram contraxerit, nam, licet in eo peccaverit, tamen, postquam jam est factus impotens ad audiendum Missam, non peccat non audiendo; maxime, si moralem diligentiam adhibuit, ut absolutionem censure consequeretur; nonnulla vero difficultas est, quando negligit absolutionem obtinere; nam tunc videtur per eum stare, quominus potens sit audire Missam et implere præceptum; ergo illi impunitum est, si non audit, neque hoc titulo juste excusari poterit. Et confirmatur, quia simpliciter obligatur tali præcepto, solumque excusatur propter impedimentum; ergo in tantum excusabitur, in quantum impedimentum illud fuerit involuntarium; ergo, si voluntarium sit, non excusat. Confirmatur secundo, nam, qui annuam confessionem vel communionem omittit propter excommunicationem, si ipse sit negligens in obtinenda absolutione, non excusatur a culpa, ut sumitur ex his, quæ Navarr. tradit, cap. 21, num. 34 et 35; ergo idem est in præsentि. Nihilominus idem Navarr., eodem cap. 21, num. 3, expresse docet, etiam si aliquis sit negligens in obtinenda absolutione, et in hoc fortasse peccet alio peccati genere, non tamen in omissione Missæ, quam, supposito tali impedimento, jure omittit. Quam sententiam multi viri docti probant; et est sane probabilis, quia non tenetur quis tam remote, et a longe (ut sic dicam) se disponere ad Missam audiendum; ergo ex vi hujus præcepti non obligatur ad procurandam absolutionem excommunicationis; ergo dum in hoc est negligens, non peccat contra hoc præceptum; sed neque etiam postea peccat, non audiendo cum excommunicationis vinculo; ergo nunquam peccat in hoc. Item infirmus, si sit negligens

in procuranda salute et viribus, ut possit Missam audire, et qui est in vinculis, si sit negligens in procuranda libertate, et ideo Missam omittat, non peccat specialiter contra hoc præceptum, quia non obligat ad tollenda impedimenta tam remote; ergo similiter in proposito. Tandem a contrario, si quis prævideat, se fieri impotentem ad audiendum sacram, incurrendo excommunicationem, non peccat specialiter contra hoc præceptum, dando causam excommunicationi; ergo neque e contrario, etc. De præcepto autem confessionis et communionis non est eadem ratio, quia præceptum confessionis per se obligat ad mundandam animam, et consequenter ad omnem dispositionem necessariam ad peccatorum absolutionem obtinendam; præceptum autem communionis etiam consequenter obligat ad præmittendam confessionem, si necessaria sit, ut revera est in eo, qui peccati mortalis conscientiam habet; illa ergo duo præcepta multo majorem connexionem habent cum diligentia adhibenda, ut censura tollatur.

3. Quæsitum. — *Responsio.* — *Effectus quasi formalis privilegii.* — Solet etiam hic interrogari, an qui habet privilegium, ut audire possit Missam tempore interdicti, teneatur eam die festo audire. Et ratio dubitandi est, quia nemo obligatur ad utendum privilegio suo, alioqui gratia onerosa fieret, et libera facultas in obligationem verteretur; ergo habens tale privilegium non tenetur uti illo; sed, non utendo illo, non obligatur ad audiendum Missam: ergo. Propter hoc aliqui censem partem negativam probabilem; sed mihi non videtur practice probabilis, unde non est dubium, quin habens hoc privilegium teneatur Missam audire, ut tenet Navarr., cap. 21, num. 3; Soto, dist. 43, quæst. 2, art. 1, et dist. 22, q. 3, art. 4; et ratio est, quia interdictum in tantum excusat ab obligatione audiendi Missam, in quantum ponit impedimentum ad audiendum illam; ergo, quacumque ratione hoc impedimentum tollatur, obligatio præcepti suam vim retinet, et tollitur excusatio. Confirmatur et declaratur. Nam, si quis in vinculis detineatur, excusat ab executione hujus præcepti; et tamen, si ex privilegio ei concedatur libertas diebus festis, tenetur implere illud, quia jam est ablatum impedimentum. Idemque esset de infirmo, etiam si per divinam gratiam supernaturalem ei pro die festo sanitas concederetur. Neque in eo casu cogitur quis uti pri-

vilegio; sed, supposito privilegio, cogitur servare præceptum; possumus enim in privilegio intelligere quedam effectum quasi formalem, qui est, tollere inhabitatem, vel impedimentum, et hunc necessario habet, hoc ipso quod acceptatur; posito autem hoc effectu formalis, absque alio usu, tollitur excusatio, et consequenter manet obligatio præcepti.

4. Ultimo revocatur ad hoc caput impedimentum ignorantiae, quod spirituale est, et ab aliquibus inter impedimenta excusantia in præsenti computatur, ut videre licet in Sylvest., et Rossel., et Antonin. supra; et est per se clarum, si ignorantia sit invincibilis, quialis hic saepe esse potest facile, si sit ignorantia facti, scilicet, quod hic sit dies festivus; sub qua ignorantia comprehenditur naturalis oblio vel inconsideratio; ignorantia autem juris, si sumatur generaliter de toto hoc præcepto, scilicet, quod prorsus ignoretur, fideles habere hanc obligationem, vix admitti potest invincibilis, nisi in homine valde stupido, aut in sylvis enutrito, aut in pueris, quibus rationis usus incipit elucescere. Si vero sumatur hæc ignorantia circa obligationem hujus præcepti in particulari, scilicet, in hoc die festo cum his circumstantiis, etc., sic facile accidere potest, ut præceptum existimetur non obligare, quando revera obligat, et tamen quod ob ignorantiam homo excusetur, ut in sect. 1, cum Cajet. tetigimus. Quando vero talis circumstantia censenda sit inculpabilis, ex generalibus regulis de ignorantia, consideratis in particulari circumstantiis et conditionibus personæ, prudenter judicandum est.

5. *Autoris sententia.* — *Primum corporalium bonorum est vita.* — *Secundum bonum est salus corporalis.* — *Tertium genus bonorum corporalium.* — *Quartum genus bonorum corporalium.* — *Ultimum genus bonorum corporalium.* — Secundum caput hujus excusationis est impotentia corporalis; quæ, si sit impotentia simpliciter, non habet difficultatem, quia ad impossibile simpliciter nemo obligatur; hujusmodi autem impedimentum est, si aliquis in vinculis detineatur, vel quacumque alia ratione cogatur non exire domo, aut non ingredi Ecclesiam, seu locum, ubi Missa dicitur. Item, si desit sacerdos, qui sacram faciat, et Ecclesia adeo distet, ut non possit adiri. Item, si aliquis ita ægrotat, ut non possit ex lecto surgere, etc. Et quia id solum proprie possumus, quod licite possumus, ad hoc caput revocandus est casus, in

quo aliquis, fide data, et maxime, si juramento firmata sit, vel præcepto superioris, domi sue justæ manere compellitur, quamvis corporaliter non cogatur; nam, cum inde non possit licite exire, simpliciter impotens reputatur. Solum posset in his et similibus easibus dubitari, an is, qui vi, vel ægritudine, vel quacumque ratione alia, cogitur domi manere, si habeat privilegium, seu oratorium approbatum, in quo domi possit audire sacram, ad hoc teneatur diebus festis. De quo nihil invenio ab auctoribus dictum; videtur autem ex dictis in præcedente punto sequi, tunc ratione privilegii tolli excusationem, et consequenter urgere obligationem præcepti. Nihilominus verisimilius existimo, in eo casu non teneri ad utendum privilegio; et imprimis, si necessarium sit stipendiariū querere sacerdotem, nemo ad hoc tenetur, sed solum ad audiendum Missam, quæ in Ecclesia dicitur, quia præceptum non obligat ad procurandam Missam, etiam dato stipendio sacerdoti. Deinde, cum dicere Missam in domibus privatis, etiam approbatis, de se sit odiosum, minusque decens reverentiam debitam huic sacrificio, et præter generales canones Ecclesie, nemo obligatur ad utendum tali privilegio, ut possit aliud præceptum Ecclesiasticum implere. Nam hoc non est tanti momenti, quale esse potest, ut sacrificium in privatibus locis non fiat. Item, quia ob causas minus graves et urgentes, excusat quis interdum ab executione hujus præcepti, ut videbimus; ergo etiam propter hanc poterit excusari. Et in his omnibus est magna differentia inter hunc casum, et illum de privilegio interdicti; nam in illo, ablato impedimento, nulla postea dispensatio fit in jure, sed regulari modo Missa dicitur et auditur; quod in hoc casu non ita fit. Unde hic melius, quam ibi, accommodatur principium illud, quod nemo cogitur suo privilegio uti; nam per hoc privilegium formaliter ac per se non tollitur impedimentum audiendi Missam; non enim tolluntur vincula, nec coactio manendi domi, etc. Unde necessarius est usus quasi effectivus ipsius privilegii, ut possit aliquis Missam audire; ad illum autem usum nemo obligatur. Ad hoc caput reducitur impedimentum navigantium, qui nec possunt ad terram accedere, ut Missam audiant, neque etiam in navi eam audire, cum ibi dici non possit, ut supra dictum est; nam, licet interdum ibi Missa dicatur, quæ vocatur sicca, tamen, et illud rarum est, et revera illa non est Missa; et ideo in rigore